

14 A városi erdő sorsa 1944 után

1944. november 29-én Pécszet a szovjet csapatok elfoglalták. Eleinte mind a város vezetősége, mind az erdőhivatal személyzete munkáját az addigiak szerint tovább végezhetette. A megszálló hadsereg és a parancsnokság tűzifaigényét a városi tanácson keresztül igényelte, leszállítását az erdőhivatal fogataival soron kívül végezte. Az erdészeti személyzetnek a városi rendőrkapitányság részére összesen 12 darab szolgálati- és vadászfegyvert be kellett szolgáltatnia, így az erdőőröknek a szolgálatukat fegyvertelenül kellett ellátniuk. Ennek a következménye volt, hogy a megszállást követően egy hónap múlva az erdőmesterek jelentenie kellett, hogy „a városi erdőben pécsi, pécsbányai és mecsekszabolcsi lakosok nem csak fatörzseket döntenek, hanem a vágásterületeken már feldolgozott választékokat, nevezetesen bányafának, talpfának, oszlopnak való tölgyfát kézi erővel igen nagy mértékben elhordanak. Jelenleg a külső erdészeti szolgálatot fegyver nélkül 7 erdőőr, 1 erdőlegény és 2 gyakornok látja el. Sürgős intézkedést, rendőri segítséget kérek.” Nemcsak a lakosság, hanem a megszálló katonaság is sok kárt okozott. Így kifosztották a misinai toronyőr lakását, élelmüket és élelmiszerjegyeiket is elvitték. A városi faraktárban a rendőrségi palotában lévő orosz hadikórház fogatoszlopát, továbbá öt fejőstehenét és mintegy 30 élő vágóállatát helyezték el. A telepet felügyelő szovjet katona a faraktáros szolgálati lakását foglalta el. A faraktár fakészletét a szovjet katonaság és a lakosság erősen megdézsmálta, a kerítést több helyen kibontották és azon keresztül vitték el a lopott fákat. A katonaság a kukoricagörét is feltörte és kirabolta.²⁶⁹

A szovjet hadsereg bevonulása után elszaporodott erdei fatolvajlás nagyságának megállapítása végett az erdőhivatal a „*tolvajtuskók*” megszámlolását és megjelölését rendelte el. Ennek eredményeképpen megállapították, hogy az I. sz. védkerületben 1320 darab (73,080 m³), a II. sz. védkerületben 300 darab (32,400 m³), a III. sz. védkerületben 3000 db (228,00 m³), a IV. sz. védkerületben 4000 db (280,00 m³), az V. sz. védkerületben 600 darab (13,800 m³), a VI. sz. védkerületben 240 darab tuskót (3,200 m³), összesen 9460 darab tuskót 630,48 m³ mennyiséget loptak el.²⁷⁰

A megszálló hatóság az erdőben való mozgást 1944. december elején megtiltotta, még az erdőőrök sem végezhettek védelmi szolgálatot. Ezt a tilalmat december végén azonban feloldották. A hivatalos utazáshoz „Utazási Igazolvány” kellett. (25. melléklet.)

1945-ben az élet lassan megindult. A város tűzifaellátásának biztosítására *Boros főispán* elrendelte, hogy valamennyi pécsi fogat heti 3 napon át közmunkát teljesítsen a városba történő tűzifa szállításával. A fakitermelést az erdőmester 34 fakitermelő munkással már 1945 januárjában megindította.

Az 1945. év elejétől a szigorító intézkedések egymást követték. A többek között az erdőhivatal írógépeit be kellett szám szerint jelenteni.²⁷¹ Márciusban pedig az erdőhivatali alkalmazottaknak a *II. számú igazoló bizottság* előtt meg kellett jelenniök, és a 12 kérdőpontra „őszinte választ” kellett adniok. (26. melléklet.) Erre idézést kaptak *Rábay Gyula* erdőmester, *Harcos Róbert* irodatiszt, *Sarlós Dávid*, *Györkő Vilmos*, *Farkas Gyula*, *Abai Ferenc*, *Vöröshegyi (Wurzinger) Jenő*, *Müller Antal*, *Eötvös János*, *Hodoli József*, *Nagy János*, *Nagy Sándor* erdőőrök. A 102 025/1945. V-34. BM. számú körrendeletben foglaltak alapján *Rábay erdőmestert nem igazolták*, így a városi alkalmazottak eskütételén nem is vehetett részt, és hivatali munkáját sem folytathatta.²⁷² A pécsi m. kir. erdőfelügyelőség vezetője, *Laczkó Béla* erdőtanácsos a városi erdőhivatal ideiglenes vezetésére *Illyés Károly* erdőtanácsost rendelte ki. Erről a város polgármesterét a következő szöveggel értesítette: „A városi erdőgazdaságot ellátó városi erdőmester tartós akadályoztatása miatt az erdőgazdaság teendőinek ellátására további intézkedésig kirendelem *Illyés Károly* erdőmérnök, állami erdőtanácsost. Kérem Polgármester Urat, hogy intézkedésem tudomásulvétele mellett a városi erdőgazdaság személyzetét és alkalmazottait utasítani szíveskedjék arra, hogy nevezettnek rendelkezésére álljanak. 1945 május 15. *Laczkó Béla* erdőfelügyelő.”²⁷³ A város polgármestere „*Rábay Gyula* városi erdőmester ellen fegyelmi eljárást elrendelve állásából azonnali hatállyal felfüggesztette”, fizetése 50 %-át, lakáspénz és családi pótlék egészét megkapta. Az államrendőrség rendőrhatalósági őrizet alá helyezte (internálta), mert „olyan cselekményt követett el, mely cselekmény kimeríti... a fegyelmi eljárás megindítása okául szolgáló tényálladási elemeket. Az őrizetes terhére róható súlyos körülményeket is felemlít, amelyek beigazolódása esetén feltétlen indokoltá teszik azt, hogy őt hivatali állásától felfüggeszsem. Tolnai polgármester.” 1945. október 1-jétől 6790 pengő élelmezési segély, 210 pengő lakáspénz, 101,50 pengő pótléltmény volt részére megállapítva.²⁷⁴

Illyés Károly a városi erdőhivatal vezetésének átvételekor a következő munkatársakat találta: *Harcos Róbert* irodai segédtsiszt, *Sarlós Dániel* műszaki altiszt, erdőőr, az V. számú védkerület vezetője, *Györkő Vilmos* műszaki altiszt, erdőőr, a III. számú védkerület vezetője, *Farkas Gyula* műszaki altiszt, erdőőr, a VII. számú védkerület vezetője, *Vöröshegyi Jenő* műszaki altiszt, erdőőr, a VI. számú védkerület vezetője, *Müller Antal* I. osztályú

altiszt, erdőőr, a II. számú védkerület vezetője, *Eötvös József* szakiskolát végzett kisegítő erdőőr, az I. számú védkerület vezetője, *Nagy Sándor* képesített alerdész, a IV. számú védkerület vezetője, *Abai Ferenc* szakaltiszt, erdőőr, központi iroda, *Nagy János* szakvizsgázott erdőőr, központi iroda, *Réti Lajos* szakaltiszt (katona), *Hodoli József* erdőkerülő, II. számú védkerület, *Töltő János* erdőkerülő, IV. számú védkerület, *Tonács Lajos*, fizetett erdészgyakornok, I. számú védkerület, *Beck Antal* fizetett erdészgyakornok, VI. számú védkerület, *Kovács Sándor* fizetett erdészgyakornok, *Kovács Gyula* díjtalan erdészgyakornok, VI. számú védkerület, *Majoros János* díjtalan erdészgyakornok, *Bódis István* erdőkerülő, I. számú védkerület, *Vadas János* tűzör, misinai toronyőr, *Bojnics János* takarmányos, fogattartás, *Kerál József*, *Kozma Vendel*, *Szegedi György*, *Papp János*, *Göntér István* kocsisok.²⁷⁵

A városi erdőhivatalnak az 1944-45-ös fakitermelési tervét 44,6 kat. hold szálerdő és 10,0 kat. hold sarjerdő területén, 9920 m³ + 500 m³ fatömeggel kellett teljesítenie. Ebből 120 m³ talpfarönköt, 3000 m³ bányafát, 100 m³ dongafát, 100 m³ vezetékoszlopot 1000 m³ egyéb szerfát és 4500 m³ tűzifát kellett kihozni. A közelítési távolság 3 kilométer volt. Erre 100 „favágó” és 10 pár ló biztosított volt. Az erdőhivatal még 50 „favágószükséget” jelentett. A munkásszükségletét 20 fő internált alkalmazásával tudta részben biztosítani. A húsz fő internált mellett 2 fő az élelmezésüket biztosította, és őrizetükre három rendőr volt kirendelve. A rendőrség részére az őrzésért az erdőhivatal internáltanként akkor 18 pengőt fizetett.²⁷⁶ Az internáltakat „rabmunkások”-nak kellett tekinteni, ezért ezek baleset elleni biztosításra kötelezettek voltak. Ellátásukra az erdei munkásokra vonatkozó előírásokat kellett érvényesíteni. Az erdei munkások élelmezésére előírás volt: 1/2 liter leves, 10 dkg hús, 1/2 liter főzelék, ehhez 13 dkg borsó, vagy lencse, vagy bab, 16 dkg fehérliszt főtt tészta részére, 5 gramm só, 5 gramm hagyma, 20 dkg burgonya levesnek, 1/2 kg burgonya főzeléknek, 4 dkg zöldség levesnek, 2 dkg zsír főzelékhez. A zsír- és a szalonnaadag nem haladhatta meg a napi 3 dkg-ot, a kenyérből a napi adag 1/2 kg volt. *Illyés erdőtanácsos követelményként* állította fel, hogy „Egy erdei munkás naponta meg kell csináljon 2 űrm³ tűzifát. Aki ezt megkészíti tetszése szerint elmehet szállására, vagy tovább dolgozik... Aki a napi 2 űrm³ tűzifát ismételt figyelmeztetés dacára nem csinálja meg, az nem kap vacsorára szalonnát, vagy vasárnap nem kap húst. Ha ez az eszköz nem vezetne eredményre, a felügyelő rendőrök tartsák egy napig fogva kenyéren és vízen. Ha ez sem segít, jelentsenek az erdőhivatalnál, aki a munkás kicserélését fogja a tábortól kérni... Minden felmerülő kérdésre az erdőhivatal intézkedik, mert már jó a Kozári telefon. Illyés telefonszáma (amennyiben a hivatalban nem volna senki, délután vagy este) 31-84”.²⁷⁷

Az internáltak munkájáról külön elszámolásokat készítettek: 1945. szeptember 10-15-ig 39 fő termelésnél, 1945. október 1-6-ig 35 fő termelésnél, 1945. október 8-13-ig 42 fő termelésnél és közelítésnél, 1945. október 15-től 32 fő termelésnél, 1945. október 22-27-ig 44 fő termelésnél, 1945. október 29 - november 3-ig 44 fő. Átlag 39 internáltak átlagos napi teljesítménye fejenként 0,68 űrm^3 tűzifa és 8 db bányafa. 1946. január 21-30 között 15 főt foglalkoztattak, akik közül 2 nő volt. Ezek teljesítménye naponta és fejenként 11,3 db bányafa és 0,12 űrm^3 tűzifa.²⁷⁸ Az internáltak napi keresete 1946. február 27-től 70 000-100 000 pengő, március 6-tól 150 000 pengő, március 10-től 300 000 pengő, ettől kezdve ugrásszerűen nőtt, úgyhogy április 15-én 13 300 000 pengő, április 20-án 34 800 000 pengő, április 27-én 69 800 000 pengő, május 4-én 136 500 000 pengő, május 7-én 205 500 000 pengő, május 12-én 318 000 000 pengő, május 19-én 191 260 000 000 pengő. Ezután az elszámolás a rövid ideig viszonylag stabil adópengőben történt, 1946. június közepétől a pénzes fakitermelés megszűnt, csak 1946. augusztusában, a forint megjelenésekor kezdődött ismét az erdőben a munka.²⁷⁹

Az internáltak őrizetére általában 3 rendőrt rendeltek ki. Ezek munkabérelszámolását a rendőrség számlázta le: „Számola a kozári véghasználatnál alkalmazott internáltak munkájáról 1945 X. 20-31-ig 426 munkanap, XI. 1-4-ig 82 munkanap, X. 5-11-ig 246 munkanap, XI. 2-18-ig 246 munkanap, XI. 19-XII. 5-ig 544 munkanap, XII. 6-31-ig 240 munkanap, 1946 január 1-15-ig (16 fő) 192 munkanap, összesen 1976 munkanap à 2400 pengő = 4 742 400 pengő. Kalmár Lajos rendőrhadnagy”.²⁸⁰

A nagybirtokokosok erdeinek állami tulajdonba vételére jelzés volt, hogy a város erdőmesterének internálása miatt a városi erdőhivatal ideiglenes vezetésével az erdőfelügyelő állami szolgálatot teljesítő erdőmérnököt bízott meg. Minthogy az sem volt tudott, hogy az eredeti tulajdonos meddig gazdálkodhat erdejében, a fakitermeléseket időszakos beosztással vették számba és számolták el. Az első ilyen elszámolás az 1944. október 1-jétől 1945. június 15-ig teljesített fakitermelésről történt. Elszámolásra került 3205 űrm^3 tűzifa, 974 rakás rakásfa és 2 333 m^3 „műfa”.

Az 1945. június 15 - augusztus 15 között végzett fakitermelést a pécsi állami erdőigazgatóságnak (amely az államosítás végrehajtásának feladatát is megkapta) kellett jelenteni. Ezen idő alatt 4682 űrm^3 tűzifa és 1658 rakás rakásfa, továbbá 4730 m^3 „műfa” kitermelése történt. Az erdőben sem tisztítási, sem gyérítési munkák nem folytak.²⁸¹

A 600/1945. ME. számú rendelet (az 1945. évi VI. tc.) az államosításról szólt, aminek alapján az erdők nagy részét állami tulajdonba kellett venni. Ennek a végrehajtására, majd az erdők kezelésének irányítására új erdőigaz-

gatóságokat szerveztek. Így került sorra Pécsset is egy állami erdőigazgatóság megszervezésére, aminek elhelyezése a város polgármesterének a feladata volt. Ebből a célból az Orosz Katonai Városparancsnoksághoz az alábbi szövegű levelet intézte: „A Magyar Állam tulajdonába jutott erdők kezelésére a Magyar Földművelésügyi Minisztérium Pécsset egy állami erdőigazgatóságot állít fel. Ennek elhelyezésére kiutaltam a Papnövelde utca 13 sz. alatti épületet.

Ebben az épületben jelenleg a Vörös Hadsereg két katonája és lovai vannak elszállásolva. Kérem, hogy az épületet teljes egészében az állami erdőigazgatóságnak átadni szíveskedjék, az ott jelenben elhelyezettek részére más elhelyezésről fogok gondoskodni mostani közelében.

Tekintettel az Állami Erdőigazgatóság által a közellátás érdekében fogantatandó fontos fakitermelési munkálatokra, kérem fenti kérelmem kedvező elintézését Pécs 1945 július 16-án Tamási h. polgármester”.²⁸²

A Pécsi Állami Erdőigazgatóság működését 1945. június 16-án a pécsi erdőfelügyelőség hivatalos helyiségeiben kezdte meg. Minthogy a Városparancsnokság a város kérését nem teljesítette, a város az erdőigazgatóság részére az Inczedy Dénes utca 2. számú „papi otthon” üres helyiségeit utalta ki (ma Hunyadi utca).

A városi erdőbirtok *állami tulajdonba vételét* a pécsi állami erdőigazgatóság folytatta le. Az állami tulajdonba vétele előtt az erdőigazgatóság tájékozódni kívánt a városi erdőhivatal gazdálkodásáról. Erről az erdőhivatal a következő jelentést adta: „Területe 4 248 kat. hold. Előhasználatok 1657 m³, főhasználat 7380 m³, felújítás: természetes 52,3 kat. hold, sarj 12,4 kat. hold, pótlás 5,9 kat. hold, tisztogatás 151 kat. hold. Személyzeti létszám: 1 erdőmérnök, 9 erdőőr, 8 napszámberes. Kataszteri tiszta jövedelem 12 195,82 aranykorona. Rezsik: adó 183 000 pengő, 1 m³ kitermelt faanyagra esik az adóból 21 pengő. Az erdőhivatal költségeiből (1 erdőmérnök, 2 erdőőr, 1 gépiró, nyomtatványok, irodaszerek, fűtés, világítás, takarítás) 32 pengő, központi adminisztráció, szociális terhek 5 pengő, személyzet (9 erdőőr, 8 napszámberes, kiküldetés) 90 pengő.

Berendezés: 8 épület fenntartása, 30 km. erdei útjavítás, szerszámok, eszközök karbantartása 30 pengő, erdősítés ápolási költség 50 pengő. Termelés, felújítás 66 pengő. Befektetett tőke kamata 33 pengő. Értékesítési termelési kockázat 15 %, 42 pengő.

1 m³ faanyag rezsi költsége 400 pengő. 1 űrm³ tűzifa rezsi költsége 250 pengő. Hatósági ár: 1 űrm³ tűzifa ab erdő, tő mellett 352 pengő. Közéltési átlag napi 10 űrm³, 1 űrm³-é 75 pengő. Sarangolás 5 pengő, fuvar az állomásra napi 3 űrm³ 10 km-en belül 250 pengő, vasúti rakodó költsége 2,50

pengő, biztosítás OTI, adó 33 pengő. Vagonrakodás 8 pengő, mérlegelés, fuvarlevél MÁV 4,50 pengő, kamat 10 % 38 pengő. Termelési, értékesítési kockázat 63 pengő, 1 úrm³ tűzifa vasúti kocsiba rakva 470 pengő. 1 úrm³ tűzifa ab feladóállomás 831 pengő 1945 VIII. 1. Illyés Károly”.²⁸³ A munkabérek nagyságát a „Munkabérmegállapító Bizottság” állapította meg. (27. melléklet.)

A város erdejének állami tulajdonba vételét az erdőigazgatóság 1945. október 10-ére és az azt követő napokra tűzte ki. (28. melléklet.) A város erdejét nem kívánta állami tulajdonba átadni, ezért az 1945. október 29-iki rendkívüli közgyűlésen határozatot hozott, amelynek alapján a magyar kormányhoz folyamodott az erdő állami tulajdonba való vételének leállítására érdekében. Ezt dr. Boros István főispán terjesztette fel.²⁸⁴ A kérelmet a kormány elutasította, és a főispán a polgármester tudomására hozta, hogy a városi erdő tulajdonjoga 1945. november 1-jétől a magyar államra száll, de az 1946. január 15-éig kitermelt faanyag még a város tulajdonát képezi. Átvételt képezte a fogatgazdaság is.²⁸⁵ Az állami tulajdonba vétellel a város az addig az üzemei, az iskolák, jótékonyági egyesületek stb. részére évente leszállított „adományfát” többé biztosítani nem tudta, az állam pedig ezt a terhet nem volt hajlandó átvállalni.

Az 1946. július 31-iki határidőre az összes függőben volt ügy elintézését nyert, amely nappal a város erdőhivatalának a működése megszűnt. Az állami szolgálatba került alkalmazottaknak - a közben köztársasági államformájú államra - új szövegű esküt kellett letenniük.²⁸⁶